

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Јове Илића 165, 11000 Београд
Наставно-научном већу

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
БЕОГРАД

Презиме	Име	Прилог	Вредност
05	1026/1		

Наставно-научне веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду формирало је на седници одржаној 16.03.2016. године Комисију за преглед и оцену докторске дисертације Милене Пешић под називом „Сатиричке књижевне пројекције друштвене и политичке стварности у јавној сфери Србије крајем и почетком века“. Комисија у саставу проф. др Сњежана Миливојевић (Факултет политичких наука Универзитета у Београду), проф. др Душан Иванић (професор емеритус, Филолошки факултет Универзитета у Београду) и проф. др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука Универзитета у Београду), након читања дисертације, подноси Наставно-научном већу Факултета следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Кандидат Милена Пешић рођена је 1. 07. 1972. године у Београду, где завршила гимназију и основне студије на Филолошком факултету, Универзитета у Београду, смер Српска књижевност и језик са општом књижевношћу, јануара 2004. године, са просечном оценом 9.00, одбравивши са оценом 10 дипломски рад под називом „Системи уметничке мотивације у приповеткама Симе Матавуља“, пред комисијом у саставу проф. др Душан Иванић (ментор) и проф. др Радивоје Микић. Постдипломске студије на Факултету политичких наука у Београду, смер Теорија културе, уписала је 2004, а окончала 2007. године, са просечном оценом 10. Магистарску тезу под називом „Историјско-теоријске контроверзе схватања феномена јавности“ одбранила је септембра 2008. године, пред комисијом у саставу: проф. др. Чедомир Чупић (ментор), проф. др Ђуро Шушњић, и проф. др Мирјана Васовић. Од априла 2004. године до сада ради у Институту за политичке студије у Београду. Ангажована је као истраживач-приправник, а потом истраживач-

сарадник на пројектима под називом *Модернизација и модели демократског развоја политичких институција у Србији, Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији*, и на актуелном пројекту под називом *Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција*.

Избор објављених радова:

Монографска публикација: Пешић, М., Новаковић, А. (2008). *Слобода и јавност*. Београд: Институт за политичке студије.

Радови у часописима:

1. Пешић, М. (2008). Јавна сфера и принцип отворености: релације јавно – приватно – тајно. *Српска политичка мисао*, 3/2008, вол. 21, стр. 85-108.
2. Пешић, М. (2009). Јавност и рационалност. 1/2009, вол. 19, стр. 35-54.
3. Пешић, М. (2009). Модерна и постмодерна тумачења јавне сфере. *Српска политичка мисао* 4/2009, vol. 26, стр. 77-104.
4. Пешић, Ј., Пешић, М. (2011). Унапређивање демократских капацитета медијске комуникације и критичка анализа дискурса. *Политичка ревија*, 4, стр. 467-490.
5. Пешић, М. (2011). Концептуалне основе истраживања релација дискурса, моћи, политике и демократије. *Српска политичка мисао*, 4/2011, стр. 309-334.
6. Пешић, М., Новаковић, А. (2011). Медијска производња значења: критика једног редуccionистичког поимања релације медији - порука – јавност. *Српска политичка мисао*, 1/2011, стр. 115-137.
7. Пешић, М. (2011). Медијске манипулација и јавни политички дискурси. *Политичка ревија*, 4, стр. 161-184.
8. Пешић, М. (2012). Национални идентитет: између континуитета и променљивости. *Српска политичка мисао* 3/2012, стр. 103-132.
9. Стојановић, Ђ., Пешић, М. (2014). Реализам и конструкционизам у светској политици: проблем националног идентитета, *Култура полиса*, 24 (XI), стр. 1-33.

Елементарни подаци о кандидату, наслову дисертације, њеном обиму и библиографским подацима.

Предмет и циљ дисертације:

Показати да је реч о оригиналној идеји, значај за развој науке уопште и њену примену

Предмет овог рада је српска књижевна сатира епохе реализма, као специфичан књижевноисторијски и друштвени феномен у јавној сфери Србије крајем XIX и почетком XX века. У значајној мери одређена социокултурним и политичким приликама у којима је настајала и на које је реаговала, српска књижевна сатира опсервирана је као носилац критичке корекције у систему означавања друштвене и политичке стварности. Однос сатиричког дела и стварности је у том смислу увек двоструке природе: оно критички рефлектује друштвене појаве и релације у којима је настајало, истовремено нудећи имплицирани идеал, са чијих позиција се гради идеолошка стајна тачка у делу.

У складу са оваквим схватањем књижевне сатире, као циљ истраживања овог рада одређено је тумачење значења која је српска књижевна сатира посредовала својим књижевним структурама, као и њихово контекстуализовање спрам релевантних аспеката друштвене и политичке стварности Србије крајем XIX и почетком XX века. То је разумљиво с обзиром на то да ове пројекције својом укупношћу творе специфичан сатирички интерпретативни оквир (вредносно и идејно залеђе) тумачења актуелне друштвене стварности, односно њених релевантних проблема.

Резултати овог истраживања, односно установљене сатиричке пројекције друштвене стварности настале тумачењем одабраних текстова и њихових особених система уметничког посредовања значења, допринеле су спецификовању/развијању не само дистинктивних обележја дискурса српске књижевне сатире епохе реализма (како у смислу рефлектовања појава актуелне друштвене стварности тако и у смислу начина на које посредују њихово критичко читање), и остварили исте те увиде и када је у питању сатира уопште, као специфичан књижевни жанр, односно специфична дискурзивна пракса. На овај начин постала јаснија и друштвена улога сатире, као једног од значајнијих критичко-корективних механизма развоја јавне сфере и друштва у целини.

Истраживање је у основи покушај да се, полазећи од система значења издвојених тумачењем конкретних сатиричних књижевних текстова, реконструишу сатиричке

пројекције друштвене и политичке стварности Србије крајем XIX и почетком XX века. Проблемски фокус истраживања био је на испитивању веза и узајамних утицаја између сатиричке књижевности и друштвеног (историјског, социокултурног, политичког) контекста у којем је она настала.

Сатиричка књижевност изабрана за овако фокусирану врсту истраживања јер је сатири као (књижевном) жанру својствена критика нарави и прилика датог времена/друштва; сатиричка дела увек се посматрају као дискурзивне творевине обликоване у релацији према актуелним друштвеним збивањима и феноменима. Осим тога, српска књижевна сатира епохе реализма изабрана је за предмет овог рада зато што је управо крај XIX и почетак XX века био период значајних историјских збивања и друштвено-политичких прелома у Србији, а уједно и време процвата сатире. У том смислу, поменути период нуди богату грађу за испитивање управо веза и узајамног конституисања (сатиричке) књижевности и друштвене стварности.

Појам дискурса, тј. дискурзивне праксе изабран је као основни теоријско-методолошки концепт истраживања због тога што је за овако постављен проблем – анализу начина конструисања значења кроз интеракцију књижевности и друштвено-политичке стварности – потребан поливалентан појам, који омогућава уопштавање структура значења установљених тумачењем књижевних текстова, њихову контекстуализацију, али и разумевање њихове улоге у конституисању стварности (њеном означавању у јавној сфери).

У првом делу рада показано је обogaћивање садржаја појма дискурса, да је од мање-више техничког термина лингвистике постао интердисциплинарно оруђе друштвене анализе. Његово увођење у аналитички апарат овога рада показује се начелно оправдано из два основна разлога. Први је повезан са базичним одређењем дискурса као смисаоно-значењске и комуникационе целине, за коју је дистинктивна управо њена јединственост – поједини делови (сегменти) дискурса осмишљено се повезују и организују, творећи кохерентно значење/смисао. Други разлог произлази из чињенице да се контекст сматра кључним аспектом овог појма, због чега је анализа дискурса несводљива само на опис језичких форми независно од функција које имају у људској комуникацији/пракси; она је увек проучавање односа између језика и контекста у којем се он користи. Оба разлога суштински су повезана, јер је дискурс у рду схваћен управо као значењски потенцијал

који проистиче из интеракције текста и контекста, у том смислу што контекст, као што истиче Пол Симпсон, на неки начин „предвиђа“ текст и пружа му референтни оквир, а текст конструише контекст тумачећи га.

Имајући у виду овакво схватање дискурса, јасно је да се у истраживању пошло од епистемолошких позиција социјалног конструкционизма, чији је фокус на конститутивној природи језика, на моћи дискурса да конструише објекте, односно на његовом изједначавању са процесом стварања значења. У складу са сатири иманентним критичким приступом стварности, тежиште је билона преиспитивању и оспоравању доминантних дискурса у јавној сфери. У том смислу, сатиричка књижевност схваћена је као значајан критичко-корективни елемент у систему означавања друштвене стварности.

Појмовна одређења и теоријске акценте о којима је било речи сажима модел Пола Симпсона, у којем се сатира концептуализује као дискурзивна пракса посебне врсте. Усвајајући његове поставке, сатири се у овом раду приступа као комплексном интердискурзивном начину комуникације, који представља (у фукоовском смислу речи) виши ред дискурса у односу на онај који системско-функционална лингвистика класификује као жанр или регистар. Сатира је изван категорија књижевног жанра управо зато што може да се користи другим класама дискурса (жанровима, поджанровима и регистрима), да их асимилира и постави у специфичан поредак међусобних односа, пре свега однос опонирања.

Као што појам текста овом радом замењује појам дискурса (јер се схвата као систем исказа нераскидиво повезан са ширим социокултурним контекстом и смислом комуникативне ситуације, као и са учесницима у дискурсу и оквирима знања), тако и истраживање сатире као дискурзивне праксе (а не као жанра), подразумева специфичну врсту референцијалности, а сходно томе и посебан третман знања о сегменту ванкњижевне стварности на коју се реферира.

Осим тога, приступ сатири као дискурзивној пракси проширује фокус проучавања са стилско-језичких истраживања и уско постављених тумачења њима посредованих значења на специфичне сатиричке функције и праксе, односно перлокутивни статус сатире и илокутивну снагу њених текстуалних исказа. Оваквим приступом омогућава се и истраживање текстуалних/композиционих, стилских и закључивачких механизма, којима се остварују комуникационе намере да се делује на саговорника/читаоца и средину.

У вези са очекиваним деловањем књижевне сатире не само на читаоце већ и јавност у целини, потребно је било одредити и схватање комплексног феномена јавне сфере. Синтезом савремених концепција јавности, с посебним акцентом на идејама Јиргена Хабермаса, феномену јавне сфере приступило се као домену медијације између државе и друштва, социјалном/комуникацијском простору од општег значаја и доступности, унутар којег се промишљају питања која се тичу свих грађана. Јавна сфера, као комуникацијски комплекс, схваћена је истовремено и као јавна артикулација и као простори/канални комуникације.

Важно је нагласити и то да јавни комуникацијски простор није схваћен као јединствен, већ као дисконтинуиран, хетероген и многострук. У том смислу, у јавној сфери могу се препознати јасно профилисане линије подела, структуре утицаја и односи моћи. Полазећи од просветитељско-либералне традиције, као идејне основе модерног концепта јавне сфере, принципи рационалности, отворености и народног суверенитета, као и легитимизовања поретка на основама критичког публицитета, схваћени су као његовим нормативним идеалом.

Циљеви истраживања

Општи циљ овог истраживања било је тумачење значења која је српска књижевна сатира посредовала својим књижевно-уметничким структурама, као и њихово контекстуализовање спрам релевантних аспеката друштвене и политичке стварности Србије крајем XIX и почетком XX века. Овај општи циљ разложен је на три специфичнија, који уједно представљају и три аспекта анализе проблема којима се рад бавио. Важно је напоменути да су ови циљеви (аспекти анализе) међусобно уско повезани, па су само условно одвојени у аналитичке сврхе.

Први циљ био је тумачење значења сатиричних текстова и апстраховање сатиричких пројекција друштвене и политичке стварности. Реч је, заправо, о два комплементарна истраживачка задатка. Први се односи на класично тумачење текста као књижевне структуре. На основу структурално-семиотичке анализе најрелевантнијих и најрепрезентативнијих сатиричних текстова књижевне епохе реализма установљени су системи значења које они посредују, а у границама (оквирима) које поставља сам текст

као непосредна емпиријска грађа. Други истраживачки задатак замишљен је као својеврсна надградња ових налаза. Кроз синтезу, реорганизацију и уопштавање система значења установљених тумачењем изабраног узорка текстова, реконструисане су сатиричке пројекције друштвене и политичке стварности Србије крајем XIX и почетком XX века (као општије категорије система значења).

Овако конципирана, двостепена анализа усмерена на четири главна тематско-значењска комплекса (као четири проблемска домена анализе). Реч је заправо о међусобно повезаним аспектима друштвене стварности, односно тематско-мотивским комплексима путем којих се ови аспекти стварности посредују/тематизују у уметничким/сатиричким текстовима. То су: (1) власт и њен однос према грађанима; (2) грађанин у политичком животу и његово поимање власти; (3) друштвене нарави и (мало)грађански менталитет, и (4) национални идентитет, родољубље и историјска прошлост.

Избор ових тематско-значењских комплекса као најелевантнијих за наше истраживање произашао је из два критеријума. Први је био њихова релевантност с обзиром на социокултурни и политички контекст Србије крајем XIX и почетком XX века. Овај у великој мери преломни период у српској историји карактеришу важне промене, које би се грубо могле груписати у три категорије: формирање парламентарне монархије и грађанског друштва, завршна фаза борбе за национално ослобођење у којој је национално питање постало горућа тема у јавној сфери Србије и модернизацијски процеси у различитим областима друштвеног живота који су мењали дотадашње вредности и образце живљења. Други критеријум издвајања поменутих тематско-значењских комплекса као најрелевантнијих происходи из наших увида (повезаних са горенаведеним) да су управо они били међу најзначајнијим тематско-мотивским комплексима српске књижевне сатире епохе реализма. Наравно, овај други критеријум у великој мери произлази из првог, с обзиром на то да су сатиричка књижевна дела стварана у релацији према актуелним друштвеним збивањима и феноменима.

Други циљ истраживања био је покушај успостављања интетрпетативних релација између реконструисаних сатиричких пројекција и ширег историјског, социокултурног и политичког контекста Србије крајем XIX и почетком XX века. Утврђивано је које су то друштвеноисторијске специфичности периода о коме је реч битно утицале на карактер српске књижевне сатире, у смислу њеног усмеравања на конкретне аспекте друштвене и

политичке стварности као мете сатиричке критике. Већ избор четири тематско-значењска комплекса (унутар којих се трагало за системима значења) трасирао главне правце контекстуализације сатиричких пројекција. Истраживање је усмерено на друштвено-историјске процесе везане за функционисање власти ондашње српске државе, национално питање и трансформацију социјалног живота у Србији тог доба. Ови основни правци контекстуализације даље су разрађивањи (спецификовани), реферирањем на конкретна историјска збивања, политичке догађаје и личности, као и на специфичне промене друштвеног живота и социјалног карактера Срба кроз које су се манифестовали општији/трајнији друштвени процеси релевантни за поменути период.

Из претходно реченог види се да је контекст на изврстан начин присутан већ у процесу реконструисања самих сатиричких пројекција, односно и пре њихове контекстуализације као дистинктивног циља истраживања. То не би требало схватити као грешку циркуларног закључивања, јер садржај сатиричких пројекција није могуће адекватно реконструисати без ослањања на друштвени и политички контекст, ако се сатири приступи онако како је схваћена у овом раду, као посебна врста дискурзивне праксе.

Издвајање контекстуализације као засебног циља допринело је уверљивости интерпретативног оквира, а самим тим и очекиваних исхода истраживања. Адекватна контекстуализација допринела је разумевању самих сатиричких пројекција (као кључног исхода истраживања), будући да велики део њиховог значења не произилази из текста или контекста посматраних одвојено, него из њихове интеракције. Такође, контекстуализација представља и својеврстан облик валидације сатиричких пројекција: потврђује да системи значења настали тумачењем текстова кореспондирају са актуелним збивањима и релевантним проблемима ондашње Србије.

Трећи циљ истраживања био је тај да се на основу тумачења изабраног узорка сатиричних текстова открију кључни системи уметничког посредовања сатиричког значења, односно особени начини остваривања критичко-корективне функције сатире. На парадигматичним примерима сатиричких уметничких поступака показано је како се жељени систем значења и сатирички смисао остварују, односно нас утврђена су: језичко-реторичка средства сатире и њихове значењски учинци; реалистички поступци разлагања друштвене стварности на различите парадигматичне сегменте/аспекте који

кореспондирају са одређеним друштвеним проблемима, а које треба критички представити (демаскирати, оголити), као и посебну семантику сужејног обликовања сатиричких тематско-мотивских комплекса. Разноликост уметничких форми чини комплекснијим задатак њихове интерпретације и систематизације. Зато су горенаведени елементи истраживани понаособ, али и у међусобној повезаности, као делови у функцији целине – посредовања сатиричке пројекције стварности.

Увођењем Симпсоновог модела сатире (као дискурзивне праксе посебне врсте) у овај аспект истраживања, превазилазе се жанровска и морфолошка разноликост књижевне сатире, а тиме и олакшава поступак систематизације њених уметничких поступака. Осим тога, успостављају се релације између сатире и хумора, који су у извесном смислу подударни и у текстовима неретко тешко одвојиви, а ипак се не могу у потпуности поистоветити. Преузети модел постулира хумор као конститутивни елемент сатире, чак и полази од механизма производње хумора у књижевном тексту као једног од централних механизма грађења и тумачења сатиричних текстова.

Модел сатире као дискурзивне праксе није, међутим, било могуће у потпуности применити у тумачењу сатиричних текстова. Стога је један од истраживачких задатака везаних за циљ овај циљ рада био установљивање у којим тумачењима се он показује као оперативан, а у којима само делимично, односно шта се из овог модела може применити у највећем броју тумачења. Без обзира на његову фактичку употребљивост у тумачењу сатиричких књижевних текстова, овај модел омогућио је да постави низ питања: Како сатира ствара значење? Шта сатирички текст ради у дискурсу и са дискурсом? Које опште стилско-језичке операције подупиру композицију одређеног сатиричког текста? Шта је то што у текстуланом дизајну и његовој рецепцији чини текст критичним? Које сарадничке закључивачке стратегије треба да буду уведене у игру како би читаоцу омогућиле сатиричко читање, односно разумевање критичке поруке текста? Које претпоставке аутор текста ставља пред читаоца? Које су априорне калкулације предузете у вези са културним и енциклопедијским знањима прималаца, с једне стране, и са њиховим знањима о савременим збивањима и актуелним догађајима, с друге стране? Која контекстуална ограничења, у смислу места и времена, омогућавају успех књижевног текста као дела сатиричког дискурса? На њих су дати у овом раду задовољавајући одговори.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Приказ хипотеза од којих се пошло у истраживању, ради лакшег праћења, организован је у три целине, сагласно претходно формулисаним циљевима истраживања. Баш као и циљеви, и хипотезе су међусобно уско повезане и донекле произилазе једне из других, али су формулисане засебно да би биле јасније и прегледније.

У вези са првим циљем истраживања, а то је реконструкција сатиричких пројекција стварности, генерална хипотеза била је та да ће се, полазећи од тумачења система значења изабраних сатиричних текстова, моћи спецификовати и образложити у чему се састоје критичка и корективна функција српске књижевне сатире у истраживаном периоду, са очекивањем да ти увиди имају и општију релевантност. Ова генерална хипотеза може се разложити на неколико посебних (специфичнијих):

- Српска књижевна сатира епохе реализма представља значајан критичко-корективни елемент (критика, корекција, оспоравање, превредновање) у јавној сфери Србије крајем XIX и почетком XX века.
- Тумачењем најважнијих/најрепрезентативнијих дела српске књижевне сатире епохе реализма, може се утврдити у чему се састоји значењско богатство њене критике друштвених и политичких прилика у ондашњој Србији.
- Даљим уопштавањем система значења тумачених сатиричких дела, односно апстраховањем сатиричких пројекција стварности, може се садржински спецификовати претпостављено критичко-корективно деловање сатире, у смислу означавања доминантних проблема друштвене стварности, актуелних у јавној сфери ондашње Србије.
- Претпостављене критичко-корективне функције сатире установљене за поменути друштвеноисторијски период имају и општију релевантност, у том смислу да су донекле применљиве и на проблеме с којима се српско друштво иначе суочавало кроз своју историју, а суочава се и данас.

Генерална хипотеза везана за други циљ нашег истраживања јесте та да је контекстуализација сатиричких пројекција стварности не само утемељена у релевантним аспектима друштвене и политичке стварности ондашње Србије, већ и да се на основу ње могу препознати /реконструисати неке од најважнијих идеолошких и политичких позиција

у јавној сфери ондашње Србије, а које имају и општију релевантност. И ова генерална хипотеза може се разложити на неколико посебних (специфичнијих):

- Тематско-мотивски комплекси српске књижевне сатире епохе реализма били су у великој мери повезани са актуелном друштвеном и политичком стварношћу тога доба.
- Сатиричке пројекције стварности реконструисане на основу тумачења тих дела имају своје утемељење у конкретним аспектима друштвене и политичке стварности ондашње Србије (који су били мете сатиричке критике).
- Социокултурна и политичка контекстуализација сатиричких пројекција омогућава да се оне позиционирају у оквиру доминантних система означавања (дискурса, наратива и конструкта) у јавној сфери Србије крајем XIX и почетком XX века. Тиме се спецификује посебност јавне сфере Србије овог периода, у смислу очитовања различитих идеолошких и политичких позиција.

У вези са трећим циљем истраживања, а то је идентификовање књижевно уметничких средстава сатире, формулисане смо следеће хипотезе:

- Као књижевна епоха, реализам је (за разлику од романтизма) основним начелом своје поетике (књижевност као мимеза стварности) погодовао јачању критике друштвене и политичке стварности у књижевном делу. Самим тим удео сатиричког у књижевним текстовима је растао, а књижевно-уметничка средства сатире су бивала се бројнија, уметнички савршенија и самим тим ефикаснија.
- Увођењем Симпсоновог модела сатире као дискурзивне праксе посебне врсте могуће је до извесне мере систематизовати бројна и по природи разнолика књижевно-уметничка средства сатире (језичко-реторичка, наратолошка, сижејна, композициона, итд.), будући да се они сагледавају као елементи општијих принципа грађења и разумевања сатиричког текста.
- Управо коришћењем специфичних књижевно-уметничких средстава појачава се критичко-корективна функција књижевне сатире, односно њено претпостављено деловање на читалачку публику. Књижевно-уметничка форма критике делотворнија је од других врста критичког дискурса зато што њени системи уметничког посредовања сатиричког значења остварују већи персуазивни утицај на читаоце него директније форме критике.

Објаснити ли су хипотезе научно потврђене или оборене

Све хипотезе потврђене су налазима истраживања.

Кратак опис садржаја дисертације:

Рад се састоји из четири поглавља. У првом поглављу разматрана су концептуална и теоријска питања везана за неке од носећих појмова овог рада (дискурс, анализа дискурса, сатира и јавна сфера), а која су релевантна за разумевање референтног оквира од којег се у истраживању полази. Анализирани су постојеће концептуализације дискурса и теоријске поставке анализе дискурса, с посебним освртом на критичку анализу дискурса утемељену на идејама Мишела Фукоа. У овом делу приказан је и модел сатире Пола Симпсона, у којем се сатира концептуализује као дискурзивна пракса (а не само као књижевни жанр), Схватање сатире као дискурзивне праксе једно је од полазишта овог истраживања, јер помера фокус са парцијализоване обраде садржаја на саму релацију текста и вантекстовне стварности. Тиме је уједно омогућено да разнолике чињенице и подаци везани за друштвено-историјски спецификум гореименованог периода буду систематизоване као грађа, односно да се њихово истраживање организује и укључи у покушај контекстуализације сатиричких књижевних пројекција.

У теоријском делу рада представљене су и најрелевантније контроверзе везане за теоријско одређење феномена јавне сфере, уз покушај да, упркос комплексности појма, одреде његова значења релевантна за проблем овог рада. Анализирани су најважнија савремена схватања јавне сфере; међусобне релације приватног, јавног и тајног, као основу за концептуализовање јавности; амбиваленцију самог феномена проистеклу из двострукости његове базичне функције – критичке и комформистичке; просветитељско-либералне основе концепта јавне сфере и на њима заснован историјски наратив грађанске јавности, као и модерни концепт јавне сфере Лиргена Хабермаса.

Полажењем од концептуално-теоријских разматрања референтног оквира изложених у првом поглављу, у другом приказан је појмовни, теоријски и методолошки оквир истраживања, односно дефинисани су његов предмет и циљеви, хипотезе од којих се пошло и примењена методологија.

У трећем поглављу, на основу тумачења узорка сатиричких књижевних текстова изођени су системи значења, груписани према изабраним тематско-мотивским комплексима: (1) власт и њен однос према грађанима; (2) грађанин у политичком животу и његово поимање власти; (3) друштвене нарави и (мало)грађански менталитет, и (4) национални идентитет и историјска прошлос Уопштавајући и организујући системе значења тумачених текстова, реконструисане су сатиричке књижевне пројекције друштвене стварности Србије крајем XIX и почетком XX века, али су и контекстуализацијом позициониране спрам доминантних дискурса у јавној сфери ондашње Србије.

У завршном, четвртом поглављу, праћењем опште проблемске линије дефинисане циљевима и хипотезама рада, резимирани су основни налазе истраживања: реконструисане сатиричке књижевне пројекције друштвене стварности, њихова критичко-корективна функција у систему означавања друштвене стварности, као и системи уметничког посредовања сатиричког значења, којима се додатно остварује критичко-корективна функција сатире и појачава персуазивна снага текста.

Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Конкретно навести остварени допринос одређеној области науке

У истраживању је примењен иновативни модел сатире као дискурзивне праксе, што је омогућило да се она анализира као виши ред дискурса у односу на књижевни жанр, а уједно и у нераскидивој повезаности са ширим историјским и социокултурним контекстом у којем је настајала. Овакав приступ сатири проширио је фокус проучавања са стилско-језичких истраживања и уже постављених тумачења значења, на специфичне сатиричке функције и праксе, односно перлокутивни статус сатире и илокутивну снагу њених текстуалних исказа. Налази истраживања стога се могу посматрати и као својеврсна провера употребне вредности оваквог приступа сатири.

Налази истраживања имају несумњив научни и друштвени значај јер доприносе разумевању историјских, политичких и социокултурних особености разматраног периода, и то у погледу карактера власти, концепта грађанина, одлика друштвених нарави и схватања националног идентитета. Сатиричке пројекције реконструисане на основу тумачења

изабраног узорка књижевних дела могу бити корисна полазна основа за њихову разраду, допуну или проблематизацију у даљим историјским, књижевним и културолошким истраживањима разматраног периода. На исти начин и кружни модел узајамних веза између значењских комплекса садржаних у сатиричким пројекцијама, може бити предмет даље провере и разраде.

Налазима истраживања образложене критичко-корективне функције сатире надилазе разматрани друштвеноисторијски период, односно имају и општију релевантност, па су у одређеној мери применљиве и на проблеме с којима се српско друштво иначе суочавало кроз своју историју, а суочава се и данас.

Анализа различитих књижевно-уметничких поступака сатире, поткрепљена бројним примерима из тумачених дела, значајно доприноси разумевању кључних система уметничког посредовања сатиричког значења, односно особених начина на које сатира остварује своју критичко-корективну функцију у друштву. Резултати ове анализе доприносе не само спецификовању дистинктивних обележја дискурса српске књижевне сатире епохе реализма, већ и сатире уопште, као специфичног књижевног жанра, односно специфичне дискурзивне праксе.

Закључак:

Докторска дисертација под називом „Сатиричке књижевне пројекције друштвене и политичке стварности у јавној сфери Србије крајем XIX и почетком XX века“, кандидаткиње Милене М. Пешић, урађена је у складу са одобреном пријавом за коју су сагласност дали Наставно-научно веће Факултета политичких наука и Стручно веће Универзитета у Београду. Ауторка је своје налазе поткрепила научно утемељеним аргументима, потврдивши полазне хипотезе. У закључном делу рада, налази истраживања обједињени су и интерпретирани у складу са његовим концептуално-теоријским референтним оквиром.

Истраживање има несумњив научни и друштвени значај, будући да доприноси бољем разумевању не само поетичких одлика српске књижевне сатире епохе реализма и механизма посредством којих је она остварила своју критичко-корективну улогу у јавној сфери ондашње Србије, већ и разумевању друштвене улоге и књижевно-уметничких средстава сатире уопште. Осим тога, значење и међусобне релације реконструисаних

Комисија:

Проф.др Сњежана Миливојевић

Проф.др Душан Иванић

Проф.др Јелена Ђорђевић